

Litteratur

KRISTER GIEROW:

Handschriftssamlare och handskrifter

"Under några år vid 1600-talets mitt kunde det förefalla, som Stockholm skulle bli ett centrum för de humanistiska studierna i Europa." Sten Lindroth konstaterade detta i sitt verk *Svensk lärdoms historia*. Han avser den epok, som i fråga om kulturell livaktighet knappast har någon motsvarighet i vårt land och som var ett resultat främst av den unga drottning Kristinas vittfamnande intressen för vetenskap och litteratur. Vid hovet i Stockholm samlades en skara av samtidens mest lysande vetenskapsmän, några av dem med särskild uppgift att bringa ordning i massor av böcker och handskrifter, som strömmade in i form av krigsbyten och genom köp utomlands utan ekonomiska hämmningar. Det var ett även efter kontinental måttstock oerhört rikt bibliotek som samlades inom slottets murar för att efter några år till stor del skingras. Drottning Kristinas bibliotek har sedan länge varit föremål för forskningens intresse. Undersökningar har publicerats av Otto Walde, den eminente kännaren av äldre svensk bibliotekshistoria. På senare tid har Christian Callmer gjort det till föremål för ingående undersökningar, vars resultat för handskrifternas vidkommande nyligen framlagts i en volym med titeln "Königin Christina, ihre Bibliothekare und ihre Handschriften" (*Acta bibliothecæ regiæ stockholmiensis* 30, 1977).

Callmer redogör för den omsorgsfulla utbildning Kristina fick under sin uppväxt, vilken kom att utgöra grogrunden för hennes vetenskapliga och bokliga intressen. Han ger därefter en överblick av hur dessa kom att leda till blomstringen i den kulturella miljön kring drottningens person från 1647, då den tyske filologen J. Freinshemius utnämndes till kunglig bibliotekarie, fram till tronavsägelsen 1654. Utförliga uppgifter

lämnas om de bibliotekarier, som avlöste varandra och vilka som hennes agenter bevakade tillfällen att berika biblioteket med viktiga förvärv. Callmer uppehåller sig särskilt vid holländarna Isaac Vossius och Nicolaus Heinsius med tillbörlig uppmärksamhet också åt Gabriel Naudé, kardinal Mazarins bibliotekarie och sin tids främste biblioteksteoretiker.

Ett omfångsrikt kapitel ägnar Callmer åt de under 30-åriga kriget som byte tagna handskrifterna. Efter en redogörelse för de folkrättsliga grunderna, för de av den svenska regeringen anbefallda resp tolererade beslagen följer Callmer den svenska arméns väg från slaget vid Breitenfeld till erövringen av Prag endast några månader före westfaliska freden. Han lämnar utförliga uppgifter om biblioteken i de städer, kloster och borgar som blev anhalter på denna väg och även om bibliotek, från vilka inga böcker eller handskrifter kom i svensk ägo. Ett unikt förvärv nämnes: universitetsbiblioteket i Uppsala nödgades till drottningen överlämna 50 handskrifter, vilka en gång skänkts dit av Gustav II Adolf.

Ett nytt skede i Kristinabibliotekets historia började med tronavsägelsen och landsflykten. En betydande och utvald del av biblioteket, däribland ett stort antal handskrifter, medfördes vid avresan från Sverige. De hamnade till sist hos den av henne grundade akademi, vars sammankomster hölls i residenset Palazzo Farnese, där också biblioteket och handskrifterna förvarades.

Vid Kristinas död övergick genom testamente hennes egendom till hennes vän och rådgivare kardinal Decio Azzolini, vid vars frånfalle inom kort samlingarna såldes till kardinal Pietro Ottoboni strax innan denne blev påve med namnet Alexander VIII. An-

talet handskrifter skall då ha uppgått till inte mindre än 2 229, av vilka ungefär 240 inför- livades med påvens privata bibliotek. Senare förvärvades hela den ottoboniska samlingen av påven Benedikt XIV, och därmed åter- förenades de sistnämnda kristinahandskrif- terna med huvuddelen i Vatikanbiblioteket. Författaren har själv betecknat sitt verk som ett bidrag till europeisk bibliotekshistoria. Härigenom har motivering också givits för att framställningen då och då gått utanför ramarna för en undersökning av de i drott- ningens samlingar ingående handskrifterna, vilka ju utgör den egentliga forskningsupp- giften. Resultatet har blivit ett synnerligen värdefullt bidrag till den bibliotekshistoriska litteraturen.

Har Callmer i sin undersökning behand- lat en handskriftssamlare som söker sin like inte bara i vårt land utan även internatio- nell, så har Bertil Broomé i sin ungefär samtidigt utgivna mäktiga volym "Hand- skriftssamlarna och de svenska arkiven 1700-1950" (samma serie 29, 1977) lämnat en redovisning av samlare av alla digniteter, från storsamlare till innehavare av enstaka volymer eller dokument som kunnat spåras. Det kan väl ifrågasättas om personer tillhö- rande den sistnämnda kategorin förtjänar beteckningen "samlare", liksom om den i ti- teln angivna begränsningen till arkiven svar- ar mot innehållet i förteckningen och mot det förhållandet, att en mycket betydande del av de ursprungligen privata samlingarna på olika vägar hamnat i framför allt de stö- re vetenskapliga bibliotekens handskrifts- avdelningar, Broomé har för sin efter de en- skilda ägarnas dödsår kronologiskt uppställ- da förteckning kunnat utnyttja det register över vad han betecknar som "enskilda arkiv", vilket, utan att bli avslutat, upprättades

av Otto Walde och som sedan åtskilliga år varit tillgängligt för forskningen. Broomé framhåller med överdriven blygsamhet, att de uppgifter han meddelar "till allra största delen direkt eller indirekt kan inhämtas ur Waldes bekanta register". I själva verket har han gjort betydande egna insatser, främst genom en systematisk genomgång av auk- tionskataloger och -protokoll.

Det är ett enormt omfattande material som redovisas. Att någon absolut fullstän- dighet inte kunnat uppnås, är i och för sig självklart. På en del punkter kan emellertid kompletteringar göras utan större svårighe- ter. Lunds universitetsbibliotek gjorde vid 1700-talets början några förhållandevis bety- dande handskriftsförvärv. I det efter överste E J Meck inköpta biblioteket ingick ett par medeltidshandskrifter och andra värdefulla manuskript, främst äldre laghandskrifter. Meck avled 1702 och kunde alltså ha uppta- gits som första namn i förteckningen före biskop Laurentius Normannus, död 1703. Storsamlaren J G Sparwenfeldt lät även lund- biblioteket bli ihågkommet, när han gjorde sina frikostiga donationer, vilket kunde ha angivits. Det kan i detta sammanhang nämnas att Carin Davidsson påvisat, att fler- talet av de slaviska handskrifter, som ansetts höra till den sparwenfeldska donationen till Uppsala universitetsbibliotek, i själva verket ingått i den samling som förvärvades genom köp efter den 1706 avlidne superintenden- ten N Bergius, vilken borde medtagits i för- teckningen. I fråga om J J Björnståhl anges att papper efter honom hamnat i Lund. Vik- tigare är att efter Björnståhls död 1779 ge- nom testamentariskt förordnande ett stort antal grekiska och orientaliska manuskript tillföll biblioteket i Uppsala.

Broomés förteckning utgör ett utomordentligt hjälpmedel för all forskning, som baseras på av enskilda handskriftssamlare genom tiderna, ofta med stora uppoffringar och stundom med verklig lidelse sammanbragt material. Man har anledning att känna stor tacksamhet och beundran.

Förste bibliotekarien Åke Davidsson har publicerat en förteckning "Litteratur om Uppsala universitetsbibliotek" (*Acta bibliothecæ R universitatis upsaliensis* 20, 1977). Davidsson redovisar här vad som under tidernas lopp skrivits om biblioteket i enskilda arbeten, tidskriftsuppsatser, tidningsartiklar m m. Själv har han bidragit till denna litteratur med inte mindre än bortåt 30-talet nummer. Som i förordet framhålles gäller en mycket stor del av bibliografin handskrifts-

samlingen, c:a 850 titlar av inalles något över 1500. Det är självfallet den berömda *Codex argenteus* (Silverbibeln) som tilldragit sig forskningens särskilda uppmärksamhet. Litteraturen kring denna uppgår till över 100-talet nummer. Men också handskrifter som Uppsala-eddan – liksom *Codex argenteus* i Magnus De la Gardies donation – och det till bibliotekets 350-årsjubileum 1971 i praktfullt faksimil utgivna *Goslar-evangeliet*, även kallat *Codex caesareus*, har givit upphov till en omfattande litteratur. Davidssons bibliografi utgör ett viktigt och användbart tillskott till vår bibliotekshistoriska litteratur. Önskvärt vore att även de andra större forskningsbiblioteken i landet gjordes till föremål för motsvarande bibliografiska undersökningar.

TYRGILS SAXLUND:

Tage Lindboms Jakobs dröm

Tage Lindbom är en av våra märkligaste tänkare. Utan att snekla på det opportuna eller tidsenliga går han sin väg rakt fram, med ett enda mål i sikte: att öppna våra ögon för de andliga värden, som håller på att gå förlorade i det moderna samhället. I allt högre grad har han koncentrerat sitt författarskap på de allra djupaste livsåskådningsproblemen. Hans senaste bok "Jakobs

dröm" (Norstedts, cirkapris 49:–) kan läsas både som teologisk traktat och idéhistorisk studie. Kanske är det hans hittills mest vittsyftande bok.

Konsekvent och ihärdigt avvisar Lindbom sofisterna Protagoras tes: "Människan är alltings mått." Han anser att vår tillvaro istället måste grundas på en högre – transcendent – verklighet. Om andligheten förnekas, tap-